

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

KOLMAS OSAKOND

KOHTUASI ABULADZE vs. EESTI

(Avaldus nr 12928/20)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG

24. jaanuar 2023

Käesolev kohtuotsus on lõplik, kuid seda võidakse keeleliselt toimetada.

Kohtuasjas Abuladze vs. Eesti,

Euroopa Inimõiguste Kohus (kolmas osakond) komiteena, kuhu kuuluvad
esimees Georgios A. Serghides,
kohtunikud Jolien Schukking,
Darian Pavli,

ja *osakonna kohtusekretäri asetäitja* Olga Chernishova,
võttes arvesse:

Eesti kodaniku Georgi Abuladze (edaspidi: kaebaja), kes on sündinud 1988. aastal ja elab Tallinnas ning keda esindas Pärnu advokaat M. Tammann, 28. veebruaril 2020. aastal inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi: konventsioon) artikli 34 alusel EIK-ile Eesti Vabariigi vastu esitatud avaldust (nr 12928/20);

otsust teavitada avaldusest Eesti valitsust (edaspidi: valitsus), mida esindas esialgu Eesti esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus M. Kuurberg välisministeeriumist ja seejärel tema ametijärglane T. Kolk;
poolte seisukohti;
olles pidanud nõu kinnisel istungil 13. detsembril 2022,
tegi eelnimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

KOHTUASJA SISU

1. Kohtuasi puudutab kaebaja väiteid ülemääraselt pika kohtueelse vahi all pidamise kohta, mis kestis ligikaudu neli ja pool aastat ning millega rikuti kaebaja väitel artikli 5 lõiget 3.

2. Kaebajat süüdistati kuritegelikku ühendusse kuulumises. Ta peeti kinni 6. oktoobril 2015 ja eeluurimiskohtuniku määruse alusel võeti ta 8. oktoobril 2015. aastal vahi alla. Ta jäi vahi alla kuni tema süüdimõistmiseni esimese astme kohtus 13. märtsil 2020.

3. Pärast kohtueelse uurimise lõppemist anti 7. märtsil 2016. aastal kaitsjatele aega kriminaaltoimikutega tutvumiseks ning 22. märtsil 2016. aastal saadeti süüdistusakt kohtusse. Eelistungi järel anti kaebaja 5. aprillil 2016. aastal kohtu alla.

4. Üheksale isikule esitati süüdistus üheteistkümnes erinevas kuriteos, sealhulgas kuritegelikku ühendusse kuulumises (teiste kuritegude hulka kuulusid muu hulgas kehaline väärkohtlemine, piinamine, inimkaubandus, vargus, kelmus ja väljapressimine). Prokurör taotles enam kui kuuekümne tunnistaja, kannatanu ja kolmanda isiku ülekuulamist. Kaebajat kahtlustati kuritegelikku ühendusse kuulumises vähemalt alates 2013. aastast.

5. Nii kohtueelse kui ka kohtumenetluse ajal hindasid riigisiseseid kohtud kas kaebaja enda taotlusel või omal algatusel korrapäraselt (maksimaalselt kord kuue kuu jooksul), kas kaebaja kohtueelne vahi all pidamine on jätkuvalt põhjendatud. Iga kord kinnitasid kohtud, et põhjendatud kahtluse kohaselt oli kaebaja toime pannud kuriteo, milles teda süüdistati. Tema vahi all pidamise

alusena tugineti ohule, et kaebaja võib toime panna uue kuriteo ja takistada menetlust tunnistajate mõjutamise või muul viisil tõendite võltsimise teel.

6. Seoses uue kuriteo toimepanemise ohuga ei viidanud kohtud mitte ainult kuritegelikku ühendusse kuulumise kuriteo olemusele (sealhulgas viisile, kuidas ühendus tegutses ja jagas oma kriminaaltulu), vaid osutasid ka kaebaja oletatavale rollile kuritegeliku ühenduse nimel kuritegevusest saadud rahalise tulu sissenõudjana ja pikaajalisele kuulumisele kõnealusesse ühendusse. Märkides, et kaebaja on tõenäoliselt elatanud end pikema aja vältel vähemalt osaliselt ebaseaduslikust sissetulekust, ning arvestades, et kuritegelike ühenduste puhul on tavapärane hoolitseda oma liikmete ja nende perekondade eest (sealhulgas kinnipeetavate eest), leidsid kohtud, et vabastamise korral võib kaebaja jätkata kuritegude toimepanemist eesmärgiga säilitada nii enda kui ka kaassüüdistatavate elatustase.

7. Menetluse takistamise ohtu hinnates võtsid riigisisised kohtud arvesse kriminaaltoimikus sisalduvat teavet, mille kohaselt karistati ühenduse allumatuid liikmeid füüsiliselt, ähvardati karistusega või survestati panema toime süütegusid. Selles kohtuasjas ei olnud kõik kõnealuse kuritegeliku ühenduse väidetavad liikmed menetluse ajal vahi all. Riigisisised kohtud esitasid konkreetse näite, mille puhul oli üks süüdistatavatest korduvalt püüdnud tunnistajaid mõjutada. Samuti osutasid kohtud kaebaja rollile ja autoriteedile ühenduses, märkides, et tema ülesanne nõuda sisse raha ühenduse madalama staatusega liikmetelt ei olnud pelgalt „tehniline“. Kohtud hindasid korrapäraselt menetluse takistamise ohu asjakohasust menetluse konkreetse etapi, eelkõige tunnistajate ärakuulamise edenemise suhtes ning märkisid 2019. aasta mais, et ohtu enam ei ole, sest kõik tunnistajad on üle kuulatud.

8. Kohtud jätsid korduvalt rahuldamata kaebaja taotlused asendada kohtueelne vahi all pidamine elektroonilise valvega, sest viimati nimetatud meede ei oleks takistanud teda suhtlemast ja kohtumast teiste isikutega ning seega ei pruukinud see piirata piisaval määral uue kuriteo toimepanemise ohtu.

9. Menetluse käigus peeti korrapäraselt kokku 108 istungit, välja arvatud allpool kirjeldatud pikemate ajavahemike vältel.

10. Menetluse ajal teatasid süüdistatavad viiel eraldiseisval juhul, sealhulgas teatas kaebaja kahel korral, kohtule vahetult enne kavandatud istungit, et kliendilepingud nende valitud advokaatidega olid lõppenud. Kuigi kaebaja leidis endale uue advokaadi, vajas mõni teine süüdistatav advokatuuri nimetatud riigi õigusabi osutavat advokaati (kriminaalmenetluse seadustiku § 43 ja riigi õigusabi seaduse § 18).

11. Kõigile asjaosalistele kohtuistungite sobivate kuupäevade leidmist raskendas asjaolu, et mõnel ajavahemikul olid kaebaja advokaat, teised kaitsjad (sealhulgas advokatuuri nimetatud riigi õigusabi osutavad advokaadid) ja prokurör samaaegselt kaasatud veel ühte kriminaalasja, mis puudutas teist kuritegelikku ühendust. Kohtumenetlus algas nimetatud

paralleelsetes menetlustes 8. märtsil 2016 ja lõppes 6. jaanuaril 2021 lõpliku kohtuotsusega.

12. Kohtuistungite sobivate kuupäevade leidmisega kaasnenud raskused ning mõne süüdistatava ja nende advokaadi vahelise kliendilepingu lõppemine päädisid istungitevaheliste pikemate ajavahemikega, mis vältasid 2016. aasta aprillist 2017. aasta jaanuarini ja 2017. aasta aprillist 2018. aasta jaanuarini. Kaebaja tõi esile ka 2018. aasta juunist 2018. aasta septembrini ja 2019. aasta mai lõpust 2019. aasta septembri lõpuni kestnud istungitevahelised ajavahemikud, mida valitsus ei kommenteerinud.

13. Kohtuasi määrati 2016. aasta novembri keskel Harju Maakohtu uuele kohtunikule, kuigi see ei põhjustanud menetluses viivitusi. Kui ilmnnes, et mõni kaitsja, sealhulgas kaebaja oma, ei saa kavandatud kohtuistungitel osaleda, keeldus kohtunik neid edasi lükkamast. Peale selle kohustas kohtunik kriminaalmenetluse seadustiku § 44¹ tuginedes asjaomaseid advokaate nimetama aegsasti enne kavandatud kohtuistungeid asenduskaitsjad. Samuti soovitas kohtunik vältida olukordi, kus kaitsjad, kes olid juba kaasatud keerulistes ja mahukatesse kriminaalasjadesse, võtaksid kaitsekohustusi samaaegsetes keerukates kohtuasjades.

14. Kuigi riigisisised kohtud kaalusid ka asendusprokuröri määramise vajadust seoses prokuröri samaaegse osalemisega teises mahukas kohtuasjas ja märkisid, et prokuratuur peaks tulevikus kaaluma mitme prokuröri määramist sellise ulatusega kohtuasjade menetlemiseks, ei näinud riigisisene õigus ette võimalust, et asendusprokuröri määramist taotleb kohus. Samuti jättis kohtunik rahuldamata kaebaja taotluse prokuröri taandamiseks. Lisaks kritiseeris kohtunik pooli selle eest, et nad olid kohtuistungite kuupäevade määramise vajadust algselt ebareaalselt hinnanud. Selle tagajärjel tuli mitmel korral kavandada lisaistungeid. Näiteks ei olnud kaitsjad avaldanud, et nad kavatsesid paluda jälitustegevuse salvestiste esitamist kohtuistungitel – see etapp kestis kaheksateist istungipäeva.

15. Teistel juhtudel tuli kohtuistungid tühistada kas kohtuniku, süüdistatavate või nende advokaatide haiguse tõttu või seetõttu, et süüdistatavad ei ilmunud kohtusse.

16. Riigikohus kordas oma 7. veebruari 2019. aasta lahendis, mis puudutas sama kriminaalaja teist süüdistatavat, esimese astme kohtu väiteid menetluses esinenud viivituste kohta (vt punktid 10–11 ja 13–14 eespool). Riigikohus märkis eelkõige, et prokuratuur ei valinud kõige tõhusamat menetluse toimetamise viisi, kui määras samale prokurörile samaaegselt mitu kohtuasja, ning kritiseeris advokatuuri selle eest, et ta määras kaitsjad, kes olid samal ajal kaasatud teistesse mahukatesse kohtuasjadesse.

17. Kaebaja leidis konventsiooni artikli 5 lõike 3 alusel, et tema vahi all pidamine oli ülemääraselt pikk.

KOHTU HINNANG

KONVENTSIOONI ARTIKLI 5 LÕIKE 3 VÄIDETAV RIKKUMINE

18. EIK märgib, et kaebus ei ole selgelt põhjendamatu konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses ega vastuvõetamatu ühelgi muul alusel. Seega tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

19. Konventsiooni artikli 5 lõike 3 kohaldamise üldpõhimõtteid on käsitletud kohtuasjades *Buzadji vs. Moldova Vabariik* ([suurkoda], nr 23755/07, punktid 84–91, 102, EIK 2016) ja *Merabishvili vs. Gruusia* ([suurkoda], nr 72508/13, punktid 222 ja 225, 28. november 2017); nende põhimõtete hilisema kohaldamisega tutvumiseks praeguse kohtuasjaga sarnases kohtuasjas vt *Štvrtecký vs. Slovakkia* (nr 55844/12, 5. juuni 2018).

20. Kaebaja vahi all pidamise kestus – ligikaudu neli ja pool aastat alates tema vahi alla võtmisest kuni süüdimõistva otsuse tegemiseni esimese astme kohtus (vt *Buzadji*, viidatud eespool, punkt 85) – on väga murettekitav ning peab olema tugevalt põhjendatud (vt *Štvrtecký*, viidatud eespool, punkt 57, ja *Trifković vs. Horvaatia*, nr 36653/09, punkt 121, 6. november 2012).

21. EIK nõustub, et kogu kriminaalmenetluse vältel, mis päädis kaebaja süüdimõistmisega, esines pidevalt põhjendatud kahtlus, et kaebaja pani toime talle etteheidetavad kuriteod. Seda kinnitasid riigisisised kohtud iga kord, kui nad kontrollisid, kas kaebaja vahi all pidamine on jätkuvalt põhjendatud.

22. Mis puudutab kaebaja (jätkuva) vahi all pidamise aluseid – nimelt uue kuriteo toimepanemise ja menetluse takistamise ohtu –, siis leiab EIK, et riigisisised kohtud olid neile viidates järjepidevad. Kuigi kaebaja ei nõustunud riigisiseste kohtute poolt nendele ohtudele antud sisulise hinnanguga, ei saa öelda, et kohtud tuginesid nimetatud alustele abstraktselt, näitamata, kuidas need olid kohaldatavad kaebaja kohtuasja konkreetsetel asjaoludel (vt punktid 6–7 eespool).

23. Olles tutvunud kohtutoimikuga, leiab EIK, et riigisisised kohtud põhjendasid kaebaja vahi all pidamist uurimise ja menetluse ajal asjakohaselt ja piisavalt.

24. Menetluse toimetamise kohta märgib EIK, et menetlus oli mahukas ja keeruline, võttes arvesse süüdistatavate arvu ja uuritava kuritegeliku ühenduse tegevuse kestust. Uurimise ja ka kohtumenetluse käigus ühendati algse kohtuasjaga täiendavad kriminaalasjad. Menetluse ajal tuli teha individuaalseid otsustusi mitme süüdistatava kriminaalvastutuse kohta seoses mitmesuguste eraldiseisvate kuriteosündmustega.

25. Kuigi kohtueelse menetluse kestust ei saanud pidada ülemäära pikaks, kestis kohtumenetlus ligikaudu neli aastat.

26. EIK on valmis möönma, et organiseeritud kuritegevust puudutav kohtuasi valmistas uurimisasutustele ja hiljem ka kohtutele erilisi raskusi seoses faktide ja ühenduse iga liikme vastutuse tuvastamisega.

27. Sellegipoolest ei saa EIK jätta tähelepanuta, et menetluses oli pikemaid ajavahemikke, mil istungeid ei määratud ega peetud (vt punkt 12 eespool). EIK märgib, et pooled vaidlevad iga viivituse omistamise üle, mis võib osutada siinses kohtuasjas keeruliseks, kuna paljud viivitused tulenesid suuresti nii prokuröri kui ka mõne advokaadi osalemisest samaaegselt rohkem kui ühes menetluses, kliendilepingute viimasel minutil ülesütlemisest, vajadusest leida koostöös advokatuuriga uusi advokaate või määrata õigusabi osutavad advokaadid kui ka korduvast vajadusest määrata rohkem kohtuistungeid ja sellest tulenevatest raskustest kõikidele asjaosalistele sobivate kuupäevade leidmisel. EIK nendib, et sellises olukorras astus kohtunik teatud samme, et vältida menetluse edasisi viivitusi (vt punkt 13 eespool).

28. Siiski ei ole antud juhul kõne all ühegi konkreetse riigisisese ametiasutuse võimalik vastutus, vaid riigi rahvusvaheline vastutus (vt *R.B. vs. Eesti*, nr 22597/16, punkt 102, 22. juuni 2021). Sellega seoses on EIK-i hinnangul eriline kaal viivitustel, mis tulenesid istungiaegade muutmisest, kuna prokuratuur oli määranud samale prokurörile paralleelselt teise mahuka kriminaalasja (vt punktid 11 ja 14 eespool). Nagu ka riigisisese kohtu märkisid, kuulus prokuröride määramise õigus täielikult prokuratuurile ja kohtuasja menetleval kohtul ei olnud võimalik taotleda asendusprokuröri määramist (vt ka Riigikohtu märkusi, millele on viidatud punktis 16 eespool). Kuigi ei nähtu, et kaebaja oleks kohtus tõstatanud probleemi seoses ebatõhusa õigusabiga, osutasid ka riigisisese kohtu tähelepanu asjaolule, et õigusabi korras määratud advokaadid olid samaaegselt kaasatud teistesse mahukatesse kriminaalmenetlustesse (vt punkt 13 eespool).

29. Kokkuvõttes leiab EIK, et kuigi riiki ei saa pidada vastutavaks kaebaja ja teiste süüdistatavate käitumise eest, ei suutnud kriminaalõigussüsteem kaebaja kohtuasjas tagada erilist hoolsust kriminaalmenetluse juhtimisel.

30. Järelikult on konventsiooni artikli 5 lõiget 3 selles kohtuasjas rikutud.

KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

31. Kaebaja taotles avalduses mittevahalise kahju hüvitamist, nõudmata seejuures konkreetset summat ja jättes selle küsimuse EIK-i otsustada. Ta ei esitanud varalise ega mittevahalise kahju hüvitamise nõuet hagimenetluse etapis, esitades nõude üksnes kohtukulude hüvitamise kohta.

32. EIK märgib, et kaebaja ei esitanud varalise ega mittevahalise kahju hüvitamise nõuet kohtureeglite reeglis 60 nõutava tähtaja jooksul. Selle kohtuasja asjaolusid silmas pidades leiab EIK, et tema kohtupraktika (vt *Nagmetov vs. Venemaa* [suurkoda], nr 35589/08, punktid 61 ja 78–82, 30. märts 2017) tähenduses ei ole tegemist erandliku olukorraga, mis õigustaks hüvitise väljamõistmist.

33. Kaebaja nõudis 3259 eurot riigisiseste kohtumenetluskulude hüvitamiseks ja 3600 eurot EIK-is kantud kohtukulude hüvitamiseks. Samuti

nõudis ta 874,80 eurot tõlkekulude hüvitamiseks. Valitsus väitis, et taotlus tuleks jätta rahuldamata riigisiseste kohtumenetluskulude hüvitamise osas ning tuleks rahuldada üksnes osaliselt EIK-is kantud kohtukulude hüvitamiseks.

34. Võttes arvesse EIK-i valduses olevaid dokumente ja arvestades, et kulude hüvitamise eelduseks on nende kandmise vältimatus ja mõistlik suurus, mõistab EIK kaebajale välja 4500 eurot.

35. EIK peab kohaseks viivise määra sidumist Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmääraga, mida suurendatakse kolme protsendipunkti võrra.

SELLEST LÄHTUDES EIK ÜHEHÄÄLSELT

1. *tunnistab* avalduse vastuvõetavaks;
2. *leiab*, et konventsiooni artikli 5 lõiget 3 on rikutud;
3. *leiab*,
 - (a) et vastustajariik peab kaebajale maksma kolme kuu jooksul kulude katteks 4500 (neli tuhat viissada) eurot, mille lisanduvad maksud, mida võidakse kaebajalt nõuda;
 - (b) et eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eelnimetatud summalt maksta viivist määra järgi, mis vastab viivitatud perioodil Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;
4. *jätab rahuldamata* kaebaja ülejäänud õiglase hüvitise nõude.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 24. jaanuaril 2023 kohtureeglite reegli 77 lõigete 2 ja 3 kohaselt.

Olga Chernishova
kohtusekretäri asetäitja

Georgios A. Serghides
esimees